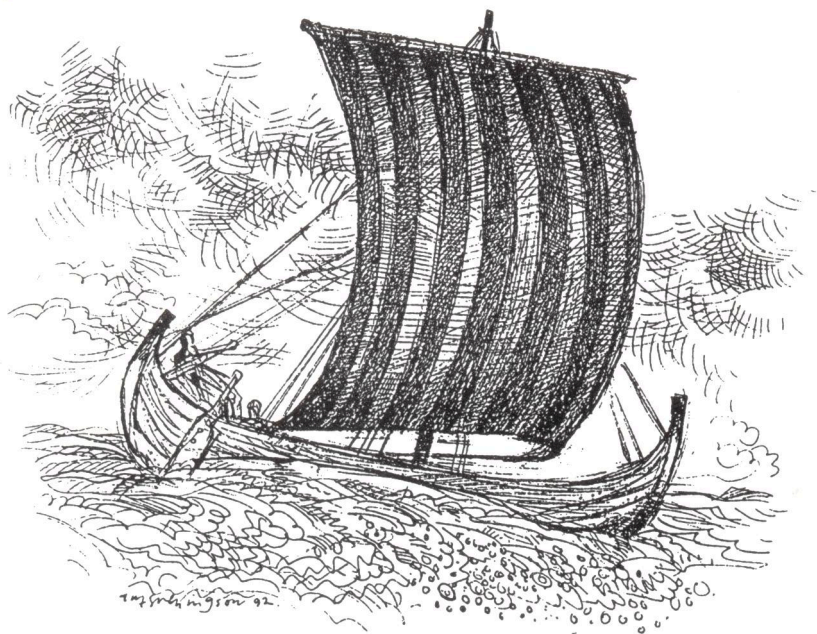

Årgång 1

1
Rune Jensen

Sällskapet Vikingatida Skepp

Sedan en tid tillbaka har Sällskapet styrelse dryftat tanken att höja nivån på på medlemsinformationen och omvandla den till en föreningstidskrift. Inför det nya året - det sextionde året efter fyndet i Åskekärr - gör vi så slag i saken. Du håller i din hand det första numret av SVS's forum för medlemmar -Hlidskalf.

Hlidskalf var namnet på asarnas upphöjda utsiktstorn, varifrån de kunde se ut över Midgård och Jotunheimen ända bort till kanten av underjorden.

Tanken är att Hlidskalf skall bli ett forum där SVS's medlemmar ska kunna ventilera det intresse och alla de tankar kring vikingatiden, dess levnadsskick, skeppsbygge, sjöfart som vi så starkt förnimmer finns bland folk.

Hlidskalf beräknas utkomma 4 gånger om året. Omfånget och kvaliteten beror till mycket stor del på medlemmarnas bidrag. Vi vill påpeka att utgivningen av Hlidskalf sker helt ideellt, och tryckningen sponsras.

Ett visst utrymme kommer att ges till våra sponsorer - gynna dem!

Välkomna till Hlidskalf !

Jörgen Johansson

Innehåll, bl.a:

Medlemsinformation / Kallelse till årsmötet 1993,
Styrelsens berättelse för 1992 Dokumentationsgruppen,
Isländsk spalt, Viking og Hvidekrist

HLIDSKALF utgives av Sällskapet Vikingatida Skepp,
Box 11488, 404 30 Göteborg. tel 031-15 52 58
med c:a 4 nummer per år. 031-1562 58
Redaktörer: Jörgen Johansson, Anders Lindahl
Ansvarig utgivare: Martin Fasth.
Pris per nummer: Medlem 0 kr, andra 50 kr.

KALLELSE TLL ÅRSMÖTE

Medlemmarna i Sällskapet Vikingatida Skepp kallas härmed till årsmöte,

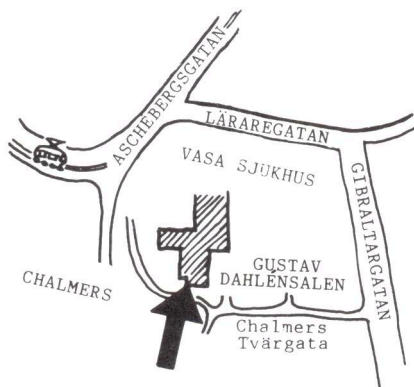
ONSDAGEN DEN 17:e MARS 1993 KL 18.30

I GUSTAF DAHLÉNSSALEN PÅ CHALMERS (se kartskiss).

Dagordning för årsmötet:

- 1 Mötets öppnande
- 2 Mötets behöriga utlysande
- 3 Dagordningens godkännande
- 4 Val av funktionärer för årsmötet.
 - a ordförande
 - b sekreterare
 - c 2 justeringsmän
 - d rösträknare
- 5 Styrelsens berättelse
- 6 Revisorernas berättelse
- 7 Frågan om ansvarsfrihet för styrelsen
- 8 Val
 - a kassör på 2 år
 - b sekreterare på 2 år
 - c ledamot på 2 år
 - d 2 suppleanter på 1 år
 - e revisor på 2 år
- 9 Medlemsavgiften för 1993
- 10 Firmatecknare för Sällskapet
- 11 Val av styrelse för Stiftelsen
- 12 Information om läget just nu
- 14 Inkomna motioner
- 15 Övriga frågor
- 16 Mötets avslutande

Efter mötet planerar vi att visa någon videofilm.

Styrelsens årsberättelse för verksamhetsåret 1992.

Ämnet till bordläggningen, en ek med diametern 45 cm och en rak stam på 14,5 m, bearbetades under jan-feb till rätta dimensioner och form. Samtidigt började arbetet med spräckning av stockar till bordläggningsvirke.

Under tiden fram till april pågick ett intensivt sökande efter ämnen till de sk trappstegsstävarna. Detta innebar mycket bilåkning och långa vandringar i skogarna, men utan framgång. Vi beslöt därför att utföra stävarna med en mellandel, kallad undirhluti, känd från norska byggen och även en möjlig tolkning med hänsyn till fyndet. Därefter kunde vi skaffa lämpliga ämnen till stävarna, vilka har bearbetats och monterats.

Järnmaterial från fyndet och en nit från det Gokstadskeppet har undersökts på Chalmers. Järnet i dessa båda prover var likvärdigt och mycket rent. Vi har lyckats få fatt i samma kvalitet med modern kvalitetsbeteckning. Under våren tillverkades mallar för att få den rätta skrovformen. Mallarna restes och lister riades upp för att markera bordgångarna. När vi förvissat oss om att skrovformen var den rätta, togs bordens mått och vinklar vid varje mallspant, varefter mallarna monterades ned.

Under året har vi haft arbetskvällar varje måndag, onsdag och torsdag, med god uppslutning av medlemmar. Dessutom har mycket arbete utförts av medlemmar på dagtid.

Under sommaren har vi haft öppet för allmänheten från 15 maj till 31 augusti med hjälp av två anställda från Göteborg Fritid. Vi har haft besök av skolklasser och föreningar och två välbesökta "öppna hus".

Vår sponsorgrupp har under året arbetat hårt och haft kontakt med olika företag. Tyvärr är det svårt att få loss pengar, men material och utrustning har varit lättare att få.

Sällskapet har under året deltagit i en konferens för normer för halvprofessionella öppna farkoster i Norge. Vidare har en privatbetald resa till Roskilde arrangerats.

Styrelsen har under året haft 11 arbetsmöten. Sällskapet har under året haft 300 medlemmar.

1992 12 31
Carlo Jakobsson

NYTT FRÅN STYRELSEN !

Vår kassör Martin Fasth har begärt att slippa kassörskapet. Martin jobbar nu heltid med bygget och anser att kassörskapet då blir allt för betungande. Sandra Westborg, suppleant i styrelsen, har den senaste tiden skött kassörskapet, vars mandattid löper ut till årsmötet.

En dokumentationsgrupp har bildats. Den består av Jörgen Johansson och Sandra Westborg. Gruppens uppgift i detta skede av bygget är att samla in material. Jörgen arbetar på en byggbeskrivning, och Sandra samlar in bilder. De medlemmar som har bilder som de anser kan tjäna som dokumentationsmaterial kan om de så önskar lämna dessa till Sandra.

Jörgen Johansson

Äskekärr är en spännande plats ur historisk och arkeologisk synvinkel.

Fyndplatsen för vårt skepp är mycket intressant ur många synvinklar. Området har varit befolkat kontinuerligt sedan stenåldern. Arkeologiska fynd samt ortnamn visar på bebyggelse under vikingatiden (ca 800-1070). Exempel på ortnamn i området som kan hänföras till vikingatiden är Utby och Grolanda. Västra delarna av Götaälvdals-området var dessutom under tidig medeltid gränsområde mellan de tre skandinaviska rikena. Platsens strategiska läge illustreras av det faktum att Lödöse och sedan Göteborg kom att anläggas som "portar mot väster".

Äskekärr är beläget ca 5 km söder om Grönåns mynning och ca 10 km söder om Lödöse. Grönåns mynning har av mångaforskare utpekats som sannolik plats för Lödöses vikingatida föregångare. Området var en naturlig plats för götarna att handla på samt för att omlasta varor från sjö till landtransport. Från arkeologiskt håll har stort intresse riktats mot ett område i Grönåns mynningsområde som kallas för "Hamnen". Namnet antages vara mycket gammalt då det ej funnits någon hamn på platsen i "mannaminne". De undersökningar som gjorts på platsen har dock ej gett några resultat.

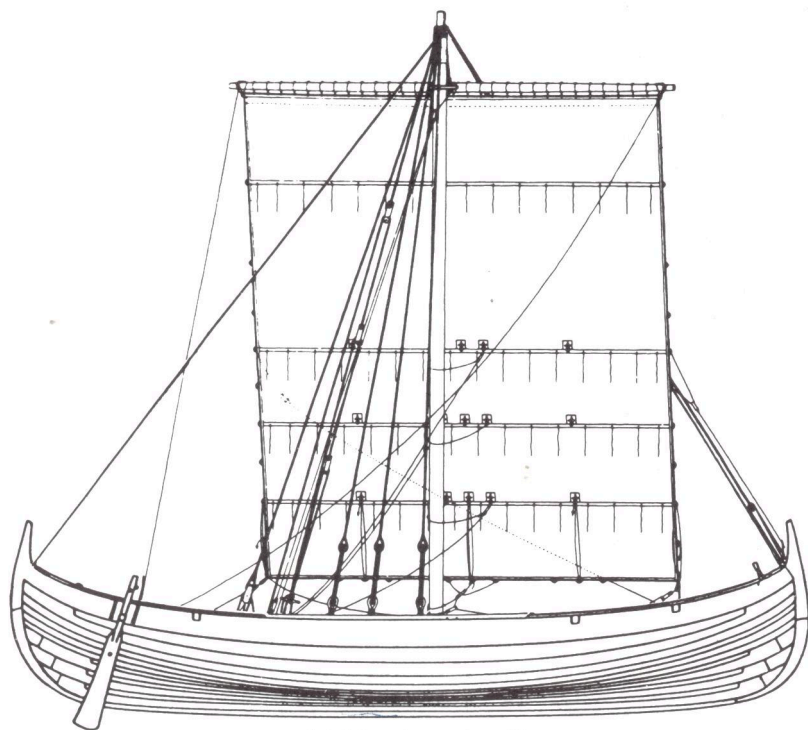
Vårt skepps stävar hittades aldrig vid utgrävningen 1933. Arkeologerna har därför utgått från att de återanvänts vid ett annat skeppsbygge. Det verkar rimligt att antaga att man nyttjat älven för att stranda skeppet på den plats där man skulle återanvända de stora och tunga stävarna.

Platsen har tidigare kallats "Starkered" och har av vissa författare utpekats som den legendariske vikingakrigaren Starkodders hemvist. Jordbrukare har påpekat att det finns områden med sot och aska i åkrarna. Detta skulle kunna tyda på bortodlade gravar eller på ett kulturlager dvs rester efter en gammal bosättning. Det lär även finnas rester av forntida vägsystem i området sk "hålvägar". Det ryktas även om lämningar av en sk "naust" dvs ett vikingatida båthus.

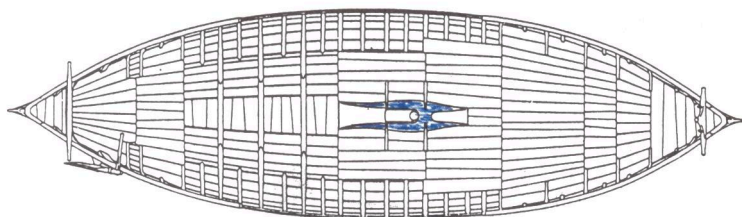
Frågan är om inte Lödöses vikingatida föregångare rent av skall sökas i området för fyndet av vårt skepp!

Vi hoppas inom föreningen att till våren kunna göra en utförlig undersökning av området i samarbete med Arkeologiska muséet.

Martin Skoglund

Åskekärrs-skeppet i profil

Åskekärrs-skeppet ovanifrån

Viking og Hvidekrist -
Rapport från Vikingautställningen i Kobenhavn

Vandringsutställningen om vikingarnas liv och leverne har nu kommit så nära oss den kan; efter att ha visats i Paris och Berlin kan vi nordbor nu se den på Nationalmuseum i Kobenhavn. Utställningen omfattar ett mycket stort antal fynd från vikingatid, från Östeuropa till Vinland (numera kallat Newfoundland), och fortsätter till den 14 mars.

Redan utanför entrén fanns danskarnas senaste nybygge Helge Ask utställt. Det är en mycket välgjord kopia av Skuldelev nr 5, ett av de skeppsfynd som gjordes i Roskildefjorden på 60-talet. Bara det gör utställningen sevärd.

I foajén hade olika hantverkare sina verkstäder, där man kunde beskåda hornslöjd, skinnhantverk, smide, myntprägling -och ett skickligt arrangerat slagsmål, som urartade i en uppvisning i väpnad kamp. Dessa aktiviteter fanns dock endast första veckan.

I monter efter monter kan den intresserade leva sig in i hur vikingen levde, hans och hennes vardag, handel, hantverk och krig.

Praktexemplet på träsnideri utgjordes av portalen till stavkyrkan i Ål, Hallingdal. De för oss nordbor kanske mest betydande fynden var en spinnsten och en ringnål från L'anse aux Meadows på Newfoundland, vilka visar att vi var där 500 år före Columbus - vilket också tydligt påpekas på textskylten. Personligen blev jag mycket intresserad av tre små sågar, varav en var mycket lik det vi idag kallar bågfil. Jag hade hittills trott att sågen var ett okänt föremål för vikingen.

För den som redan är intresserad av vikingatid borde denna utställning vara givande, men frågan är om den kan väcka intresse hos den som inte redan är inresserad. Härtill är de många montrarna alltför lik dagens dammiga muséer.

Linnéa Johansson

SJÖTERMER I VARDAGSSVENSKAN

Har ni tänkt på hur stor del av vårt språk som härstammar från sjöfarten? Vännen Kurt Karlsson har sammanställt följande lista av vardagliga ord och uttryck med rötter i sjömannens vardag.

Gå av stapeln, stick i stäv, vind i seglen, vid rodret, på rät köl, slagsida, för lösa boliner, rör på spelet, bitter end, fullborda, alla klutar, motvind, stranda, stopp och belägg, bredsida, för fulla segel, röda tråden, blindskär, ro iland, skjuta i sank, grundskott, gå iland med, ta loven av, föra i hamn, pejla, förankra, ledfyr, ha ångan uppe, överens, lotsa, ledsagare, ny bog, vägra i vändningen, femton famnar, lägga om kursen, kölvatten, styrfart, galjonsfigur, visa flaggan, stryka flagg, på fallrepet, stå pall, tackla av, preja, haverera, gå på en mina, vrak, vind för våg, överhaling, över styr, lik i lasten, barlast, full maskin, hamna, skeppsbrott, tungrott, gå i däck, flaggskepp, lansera, i samma båt, få fan i båten, vinddriven, ekipera, kovändning, snedseglare.

Tack till Kurt! Ni andra kan säkert göra listan längre.

Den ursprungliga meningen av dessa ord och uttryck har väl förfelats under åren. Den röda tråden var t.ex. ett rödfärgat garn som den engelska flottan lät dölja i sina rep och trossar redan vid slagningen. Om man senare misstänkte stöld, var det enkelt att säkerställa äganderätten genom att finna den röda tråden.

När något går för lösa boliner, betyder det idag att något försiggår utan styrning och kontroll. Bolinen, eller boglinan, är det tåg som sträcker råseglets lovartslik framåt. Det används på kryss för att få seglet att skära vinden bättre. Vid läns och slör behövs inte bolinerna, vilka då får hänga slaka. Att gå för lösa boliner betyder alltså egentligen att segla i medvind, vilket ju alla vet är behagligt men kräver väl så god styrning.

Att vara snedseglare låter idag förklenande, men var från början bara ett uttryck för att man inte hade råsegel utan just - snedsegel.

Jörgen Johansson

Isländsk spalt.

Vi bygger det första vikingatida skeppet i Sverige! Det betyder att vi har (tar oss) rätt att bestämma de ord som skall användas ombord. Det gäller både namn på delar av skeppet och de kommandoord som skall användas. Det är då oundvikligt att man sneglar på isländskan som ju i stort överensstämmer med det språk vikingarna talade. Vi använder redan ett isländskt ord, undirhluti (pl undirhluta). Det är de delar som sitter mellan köl och stäv. Vi har så vitt vi vet inget svenskt ord för det.

Låt oss se på de isländska namnen på övriga delar av skrovet. Om vi går i den ordning man bygger så har vi först Kjölur (pl kilir) sedan som nämnt undirhluti varefter kommer stefni (lika i pl), fram- och afturstefni, och också undirstefni och yfirstefni. De sätts samman med blaðskeytt eller sniðskeytt.

Låt oss fortsätta. Bordläggningen tar sin början. Först kommer kjalsiða. Därefter är det lite förvirrat, fláborð, fráskot, farborð, undirhúfur, yfirhúfur och som sjunde bord meginhúfur, det starka bordet. Därefter varierar mina uppgifter mycket, men det översta bordet heter rim eller rimarborð (jmf. norska ripa). Uppgifterna på heiti umfara (omfarsnamn) varierar men jag skall skriva till Lúðvík Kristjánsson som är Íslands kunnigaste på detta område och fråga. Jag återkommer om jag får bättre besked senare.

Av dessa namn har vi såvitt jag vet på svenska orden sambord, bottenbord och ordet omfar. Men antagligen finns det massor av svenska ord för de olika omfaren. Det vore roligt om läsekretsen hörde av sig.

Spant heter band på isländska, men naturligtvis finns speciella namn för olika delar av spanten. Vid kölen botnband eller bunkastockur, sedan följer siðuband eller miðröng och högst upp kalfur eller áfella. Spanten närmast stävarna kallades krikkur eller krapparengur. Är det inte härliga ord? Så kommer mastfoten som på isländska heter stelling, siglustallur eller kerling.

Roder heter stýri men jag är inte säker på vad sidoroder heter. Kanske rófstýri som är ett gammalt namn. Styrissveif eller styrispölur är namnet på rorkult, pölur eller völur betyder rund käpp.

Detta var några namn på delar av skrovet. Vi skall naturligtvis använda svenska ord där så finns, det känns lite tillgjort att kalla upplänga för áfella eller stäv för stefni men det är roligt att veta de gamla namnen.

Till sist en liten läsövning: Á kerlingunni er auga, ýmist kringlótt eða ferkantað, en neður í það gekk neðsti hlutur mastursins - masturshellinn.

Ant el. jökullantigt
Andres

*På karringen är ett äga, ibland
Ner i det gick nedre
delen av masten - mastfoten*

APROPÅ KOMMANDOORD...

Norrmännen har sina kommandoord för manövrar av råsegelriggade båtar, och danskarna har sina. Vi vill så långt möjligt behålla vår egen tradition vad beträffar kommandoord för manövrar av enmastade, råsegelriggade farkoster.

Men vad är då vår egen tradition? Jo, kära vänner, vi har vår egen tradition alldeles inpå knutarna: de s.k. kanalbåtarna var enmastade, råsegelriggade skepp i kanal- och kustnära fraktfart. Genom flera sekler har dom SEGLAT i Göta Älv, och på sina resor mellan Vättern/Vänern och Göteborg har dom passerat sin gamle anfader som legat begravd i leran i Åskekärr. Visst vore det härligt om vi på något sätt kunde få fatt i dessa kommandoord och använda dem ombord i vårt skepp!

Alltså: finns det någon som känner till någon nu levande människa som i sin ungdom seglat i kanalbåtar? (jag vet att kanalbåten Hagen seglade till 1925 innan den motoriserades - så det är inte så himla längesen ändå). En sådan människa kan ge mycket värdefulla upplysningar vid en intervju. Finns det någon medlem som har tid och ork att nagelfara gamla skrifter, t.ex. på Sjöfartsmuséets bibliotek? Hör av er till:

Jörgen Johansson

